

ԿԱՐՄԻՔ

Ը.00.08 «Տնտեսության մաթեմատիկական մոդելավորում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ներկայացված Սուրեն Ռաֆիկի Լևոնյանի՝ «ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ցուցանիշների զգայունության տնտեսամաթեմատիկական վերլուծությունը» թեմայով ատենախոսության վերաբերյալ

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսությունը հաճախ է բնութագրվում գնաճի և համախառն եկամտի տատանողական վարքագծով: Նման վարքագծի պատճառները կարող են բազմազան լինել՝ արտաքին առևտրաշրջանառությունից մեծ կախվածություն, տնտեսության կառուցվածքային ոչ մեծ դիվերսիֆիկացիա, դոլարիզացիայի բարձր մակարդակ, ստվերային տնտեսության առկայություն և այլն: Նման տնտեսական պայմաններում դրամավարկային քաղաքականության դերը անկասկած մեծանում է, որի արդյունավետ կառավարմամբ հնարավոր է ապահովել գների կայունությունը, նպաստել տնտեսական աճին և զբաղվածության բարձր մակարդակին:

Գնաճի նպատակադրման ռազմավարության պարագայում հաջող դրամավարկային քաղաքականության իրականացման համար անհրաժեշտ է ունենալ հստակ փոխանցումային մեխանիզմներ, գնաճի կանխատեսված և թիրախային մակարդակների ճշգրտման համար կիրառված գործիքակազմի արդյունավետություն:

Համաշխարհային տնտեսության գլոբալացման ներկայիս պայմաններում մակրոտնտեսական ցնցումները և, հետևաբար, Կենտրոնական բանկերի գործողությունները պայմանավորված են ոչ միայն ներքին, այլև արտաքին ցնցումներով: Գլոբալացման այս գործընթացն ազդում է դրամավարկային քաղաքականության իրականացման վրա տարբեր առումներով և իր ետևից բերում է մի շարք պարզաբանման ենթակա հարցեր. արդյո՞ք նման տնտեսական պայմաններում Կենտրոնական բանկը կարողանում է կառավարել գնաճի մակարդակը, ինչպիսի՞ բացասական հետևանքներ է թողնում գնաճի տատանողական վարքագիծը, ի՞նչ գործոններ են ընկած գնաճի տատանողական վարքագծի հիմքում, ինչպե՞ս են ազդում գլոբալ զարգացումները երկրում ներքին դրամավարկային քաղաքականության արդյունավետության և հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների վրա, որո՞նք են այն փոխանցումային մեխանիզմները, որոնց արդյունավետ կառավարման միջոցով Կենտրոնական բանկը կարող է զսպել գնաճային ճնշումները կամ բարձրացնել տնտեսական ակտիվության մակարդակը: Հետազոտությունը նվիրված է այս հարցերի պարզաբանմանը, ինչն էլ պայմանավորում է ատենախոսության թեմայի արդիականությունը:

Հետազոտության նպատակը և հիմնական խնդիրները

Ատենախոսության նպատակն է գնահատել ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ցուցանիշների զգայունությունը ներքին և արտաքին գործոնների ցնցումների նկատմամբ, վերհանել գնաճի տատանողականության պատճառները և հետևանքները:

Վերոնշյալ նպատակների իրագործման համար ատենախոսության մեջ առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները.

- Ուսումնասիրել դրամավարկային քաղաքականության փոխանցումային մեխանիզմների էությունը, ներկայացնել զարգացող և զարգացած երկրներում փոխանցումային մեխանիզմի լծակների գործունեության տարբերությունները,

- նշել դրամավարկային քաղաքականության ռազմավարությունների առավելություններն ու թերությունները, Կենտրոնական բանկի գործիքակազմի կիրառման անհրաժեշտությունները և հետևանքները,

- նկարագրել դրամավարկային քաղաքականության էմպիրիկ գնահատման միջազգային փորձը և դրանց հիման վրա ՀՀ տնտեսության համար կառուցել և գնահատել տնտեսամաթեմատիկական մոդելներ,

- գնահատել ՀՀ-ում փողի պահանջարկի զգայունությունը դրամական տարբեր ագրեգատների դեպքում, բացահայտել ավանդների զգայունությունը տոկոսադրույքների փոփոխության նկատմամբ,

- գնահատել դրամավարկային քաղաքականության փոխանցումային մեխանիզմի լծակների արդյունավետությունը, բացահայտել այն լծակները, որոնք գործում են ՀՀ-ում: Ներկայացնել դրամավարկային քաղաքականության կարճաժամկետ և երկարաժամկետ ազդեցությունները տնտեսության իրական հատվածի վրա,

- էմպիրիկ վերլուծությունների հիման վրա որոշել ՀՀ-ում ՀՆԱ ճեղքի և գնաճի միջև կապի բնույթը, գնահատել գնաճի տատանողականության ազդեցությունը տնտեսական աճի վրա, պարզել գնաճի տատանողականության հիմքում ընկած գործոնները,

- Բացահայտել գլոբալ մակրոտնտեսական ցնցումների ազդեցությունը ՀՀ հիմնական դրամավարկային ցուցանիշների զգայունության վրա, պարզաբանել այդ ցնցումների՝ ՀՀ տնտեսության վրա փոխանցման ուղիները:

Ատենախոսության կառուցվածքը և բովանդակությունը

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից:

Ատենախոսության «**Ներածություն**» բաժնում հիմնավորվել է թեմայի արդիականությունը, ներկայացվել են հետազոտության նպատակը և խնդիրները, առարկան և օբյեկտը, տեսամեթոդական և տեղեկատվական հիմքերը, ձևակերպվել են գիտական նորությունները, արդյունքների տեսական ու գործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ «**Դրամավարկային քաղաքականության ցուցանիշների փոխկապվածությունները**» գլխում մեկնաբանվել են դրամավարկային քաղաքականության ցուցանիշների փոխկապվածությունների մասին տարբեր տնտեսագիտական դպրոցների հիմնական դրույթները համեմատական վերլուծության միջոցով: Նկարագրվել են դրամավարկային քաղաքականության հիմնական ռազմավարությունները, դրանց կիրառման առավելություններն ու թերությունները: Նկարագրվել են փոխանցումային մեխանիզմի այն լծակները, որոնց միջոցով ԿԲ-ն կարող է ազդեցություն ունենալ պահանջարկի և, հետևաբար, գնաճի վրա: Առաջին գլուխը եզրափակվել է դրամավարկային քաղաքականության ցուցանիշների վարքագծի վերլուծությամբ:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «**Դրամավարկային քաղաքականության ցուցանիշների զգայունության գնահատման մեթոդաբանական հիմքը**» գլխում նախ ամփոփվել է փոխանցումային մեխանիզմի և դրամավարկային քաղաքականության արդյունավետության, ինչպես նաև փողի պահանջարկի զգայունության գնահատման միջազգային և Հայաստանին վերաբերող փորձի վերլուծությունը: Այս գլխում հեղինակը ներկայացրել է նաև ատենախոսության երրորդ գլխում տնտեսամաթեմատիկական վերլուծության համար կառուցված մոդելների նկարագրությունը և մեթոդաբանական ակնարկը:

Ատենախոսության երրորդ՝ «**Դրամավարկային քաղաքականության ցուցանիշների զգայունության գնահատումը ՀՀ-ում**» գլխում կատարվել են ՀՀ-ում փողի պահանջարկի զգայունության, դրամավարկային քաղաքականության փոխանցումային մեխանիզմի արդյունավետության և երկարաժամկետ ազդեցության, գնաճի և ՀՆԱ ճեղքի տատանողականության երկարաժամկետ կապի, ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ցուցանիշների վրա արտաքին գործոնների ազդեցության գնահատումներ հեղինակի կողմից կառուցված տարբեր՝ ավտոռեգրեսիվ բաշխված լազի, վեկտոր ավտոռեգրեսիվ և կառուցվածքային վեկտոր ավտոռեգրեսիվ մոդելների միջոցով:

Աշխատանքի հիմնական գիտական արդյունքները և գիտագործնական նշանակությունը

Ատենախոսի կողմից ներկայացված ատենախոսության հիմնական գիտական արդյունքներն ու նորույթը կայանում են հետևյալում.

1. ՀՀ-ում փողի պահանջարկի զգայունության գնահատման համար ձևավորվել է ավտո-ռեգրեսիվ բաշխված լագով (ARDL) մոդել: Գնահատվել է փողի պահանջարկի զգայունությունը ՀՆԱ-ից, գնաճից և ռեպո տոկոսադրույքից, ինչպես նաև ավանդների պահանջարկի զգայունությունը՝ արտարժույթով և դրամով ավանդների տոկոսադրույքներից:

2. Բացահայտվել է, որ M2 դրամական ագրեգատի վրա նշանակալի ազդեցություն ունի ՀՆԱ-ն, M1-ի վրա՝ և՛ ՀՆԱ-ն, և՛ գնաճը, և՛ տոկոսադրույքը, իսկ դրամային ավանդների ծավալի վրա նշանակալի և առավել մեծ ազդեցություն ունի արտարժույթային ավանդների տոկոսադրույքը:

3. Կառուցվածքային վեկտոր ավտոռեգրեսիվ մոդելի միջոցով գնահատվել է դրամավարկային քաղաքականության փոխանցումային մեխանիզմի արդյունավետությունը ՀՀ-ում: Հիմնավորվել է, որ ՀՀ-ում դրամավարկային քաղաքականության շուրջ առնվազն 3 փոխանցումային լծակների միջոցով ազդում է տնտեսության իրական հատվածի վրա:

4. Գնաճի տատանողականության ազդեցությունը երկրի տնտեսական աճի վրա ներկայացնող մոդելի գնահատման արդյունքները հաստատում են, որ գնաճի և ՀՆԱ տատանողականության միջև գոյություն ունի երկարաժամկետ կապ, և դիտարկված գնաճի ցածր տատանողականություն ունեցող երկրներում տնտեսական աճը կայուն է:

5. Վեկտոր ավտոռեգրեսիվ մոդելի (VAR) միջոցով բացահայտվել է ՀՀ-ում գնաճի, ՀՆԱ ճեղքի և փոխարժեքի տատանողականության վրա ազդող հիմնական արտաքին գործոնները: Բացահայտվել է, որ ՀՀ հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշները խիստ զգայուն են արտաքին ցնցումների նկատմամբ: Ձևավորվել են ՀՀ տնտեսության վրա վերոնշյալ ցնցումների ազդեցության փոխանցման հնարավոր մեխանիզմները:

Ատենախոսության շրջանակներում կատարված հետազոտությունները կարող են օգտակար լինել ՀՀ Կենտրոնական բանկին՝ դրամավարկային քաղաքականությունը մշակելու ընթացքում, ինչպես նաև այլ հետազոտողներին՝ դրամավարկային քաղաքականության բազմակողմանի ազդեցությունների առավել խորը ընկալման համար:

Դիտողություններ ատենախոսության վերաբերյալ

Ատենախոսությունը գերծ չէ նաև թերություններից, որոնցից մեր կողմից կարևորվել է հետևյալը.

1. Ատենախոսը կատարել է արտասահմանյան գրականության բավականին լայն ուսումնասիրություն, սակայն աշխատանքը կշահեր, եթե հեղինակը առավել մեծ ուշադրություն դարձներ ՀՀ-ում այլ հետազոտողների կատարած աշխատանքներին, ինչը հնարավորություն կտար համեմատական վերլուծություններ կատարել ինչպես ստացված արդյունքների, այնպես էլ կիրառված մեթոդների միջև:
2. Էջ 90-ում, աղյուսակ 3.2.3-ում հեղինակը ՀՀ դրամավարկային ցուցանիշները համեմատում է ԱՄՆ, Եվրո գոտու երկրների և ՌԴ համապատասխան ցուցանիշների հետ: Ցանկալի կլիներ կատարել համեմատություն նաև ՀՀ-ի տնտեսությանը նման տնտեսություն կամ զարգացվածության նման մակարդակ ունեցող երկրների հետ, ինչից կարող էին առաջանալ որոշակի եզրակացություններ տվյալ երկրներում դրամավարկային քաղաքականության ցուցանիշների տարբեր վարքագծերի մեկնաբանման համար:
3. 3.2 գլխում փոխանցումային մեխանիզմների արդյունավետությունը գնահատելիս օգտագործվել է VAR մեթոդ: Կարծում եմ, որ կոինտեգրացիայի ստուգումը և դրա գոյության պարագայում VEC մոդելի կիրառությունը կարող էր ավելի ճշգրիտ արդյունքներ ապահովել:

Եզրակացություն

Մեր կողմից նշված դիտողությունները որևէ բացասական ազդեցություն չունեն հետազոտության արդյունքների վրա: Սուրեն Ռաֆիկի Լևոնյանի ատենախոսությունն ունի գիտագործնական նշանակություն, ատենախոսը կատարել է ինքնուրույն և ամբողջական հետազոտություն, որում կատարված են որակյալ վերլուծություններ, որոնք բխում են առաջադրված խնդիրներից:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները հրապարակված են 6 գիտական հոդվածներում: Ատենախոսության սեղմագիրը համապատասխանում է ուսումնասիրության բովանդակությանը և արտացոլում աշխատանքի հիմնական դրույթներն ու արդյունքները:

Սուրեն Ռաֆիկի Լևոնյանի «ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ցուցանիշների զգայունության տնտեսամաթեմատիկական վերլուծությունը» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի 6-րդ և 7-րդ կետերի պահանջներին, իսկ հեղինակն

